

GESCHIEDENIS DER GENTSE KAZERNEN

In het huidig nummer starten wij met een reeks artikelen over de Geschiedenis der Gentse Kazernen.

Een boeiend onderwerp waar tot hiertoe weinig of niets over gepubliceerd werd. Vanaf nu zal in ieder nummer van "Ghendtsche Tydinghen" een bepaald onderwerp behandeld worden en wij voorzien deze artikelenreeks te zullen afsluiten in ons Juli-nummer 1987.

De volgende onderwerpen zullen beurtelings aan bod komen :

- 1. De kazernering, legering, en rekrutering van militairen door de eeuwen heen.*
- 2. De kazerne op de Kattenberg nu de "Leopold".*
- 3. De grote Kavaleriekazerne alias het "Pesthuis".*
- 4. De Rijkswachtkazerne in de Ridderstraat.*
- 5. Het Militair Hospitaal.*
- 6. Van St-Pietersabdij tot St-Pieterskazerne.*
- 7. De kleine Kavaleriekazerne in de "Keyserstraete".
De manège.*
- 8. Het militair kwartier aan de Sterre.*
- 9. De Tankkazerne te St-Denijs-Westrem.*
- 10. De Rijkswachtkazerne "Groendreef".*
- 11. De oefenpleinen in en rond Gent.*
- 12. De soldatenkwartieren in het Spanjaardenkasteel.
De Citadelkazernen aan de Heuverpoort.*
- 13. Andere gebouwen in Gent, gebruikt door militairen.*

Het eerste artikel dat hieronder verschijnt is te beschouwen als een algemene inleiding op dezen die zullen volgen. Aangezien men het hier regelmatig zal hebben over soldaten, legers, kazerneringen, enz. is het goed eerst een algemeen historisch overzicht te geven van deze materie. Wij zijn er van overtuigd dat deze artikelen in de smaak zullen vallen van onze leden en van dezen die het nog niet zijn maar zullen worden. De naam en de reputatie van de auteur staan borg voor de degelijkheid van deze artikelen. Ze zijn immers afkomstig van onze "militaire medewerker" Roger Van Aerde. Wij voelen ons vereerd door het feit dat hij aan "Ghendtsche Tydinghen" de exclusiviteit heeft toevertrouwd van vele jaren opzoekingen. En wij kunnen u verzekeren dat dit niet beperkt bleef tot enkele bezoeken aan het Stadsarchief, maar dat bepaalde gegevens gehaald werden dààr waar ze enkel nog aanwezig waren, o.a. in het buitenland.

Maar genoeg daarover, wij geven nu met veel plezier de pen aan de Heer Van Aerde.

De Redactie.

INLEIDING

Vooraleer met de eigenlijke geschiedenis van de kazernes te beginnen leek het ons interessant een overzicht te geven van de kazernering, legering en rekrutering van militairen door de eeuwen heen.

Door de uitgebreidheid van het behandelde onderwerp is het ons onmogelijk in detail te gaan. Iedere periode van verandering in de krijgsgeschiedenis is daarom maar even aangetipt. Meer geïnteresseerde lezers kunnen terecht bij de geschriften in de bibliografie vermeld.

We hebben getracht de stad Gent zoveel mogelijk in het verhaal te betrekken.

Als basiswerken namen we ons oudvertrouwde schoolboek "Geschiedenis van België, het lijvige werk van kolonel ROUEN "L' armée Belge" en het boek van Vte. Charles Terlinden "Histoire militaire Belge".

DE KAZERNERING, LEGERING EN REKRUTERING VAN MILITAIRES DOOR DE EEUWEN.

De vroegere bewoners van deze streken kenden geen militaire problemen. Iedere telg van het mannelijk geslacht werd automatisch aanzien als krijger en moest opkomen voor de bescherming van gans de stam.

De dorpsgemeenschappen hadden voor geval van nood een wijkplaats, naargelang de streek op een eiland in de rivier, in een moeras, op een hoogte of in het dichte woud gelegen. Om deze plaatsen beter tegen een vijandelijke aanval te beschermen waren ze omringd door aarden wallen, houten palissaden, grachten en af en toe zelfs door muren in steen verbonden door balken.

De Belgae een mengeling van Kelten en Germanen waren zeer strijdvaardig, wat een gevolg was van de steeds weerkerende aanvallen van over de Rijn, door Teutonen, Germanen en andere stammen. (1)

Met een beetje fantasie kan men zich een Keltisch dorp voorstellen aan de samenvloeiing van Schelde en Leie. Een nederzetting met omwalling, beschermd tegen overstroming (mote) en bewoond door Menapiërs, door Cesar "moeras-barbaren" genoemd.

De Romeinse legers waren de eerste regelmatig ingedeelde en geuniformeerde strijdkrachten die onze gewesten binnenvielen (57 v. Ch.). Niettegenstaande dit goed gedilde leger van 50.000 man had Caius Julius Caesar zes jaar nodig om alle Galliërs te verslaan. (2) Eens dit gedaan begon de beschaving van het veroverde volk.

Om een snelle verplaatsing van troepen toe te laten legde men verharde banen aan (heirbanen). Deze waren op regelmatige afstanden voorzien van versterkte posten als rust- en bevoorradingsplaats voor man en paard.

De legioenen van Cesar bouwden eigenlijk kampen overal waar ze voorbijkwamen. Zelfs op verplaatsing in onbekend terrein werden, voor één nacht, versterkingen gemaakt. Meestal bestonden deze tijdelijke kampeerplaatsen "Castra Oestiva" uit een aarden wal omgeven door een gracht. De soldaten sliepen binnen die omheining, met 10 man plus overste onder tenten gemaakt uit dierenhuiden. Op strategische punten in het land verrezen de "Castra Hiberna" (winterkampen) of de "Castra Stativa" (blijvende kampen) uit de bodem. Het volledig kamp was omgeven door een verhoogde wal (vallum) van 12 voet hoog in steen, hout of graszoden opgetrokken. Vóór deze borstwering was een gracht gegraven van 12 voet diep en breed. Op regelmatige afstanden bevonden zich torens verbonden door een houten palissade van 6 voet hoog. De troepen die er in garnizoenen lagen waren gehuisvest in hutten uit leem bedekt met stro of uit steen, bedekt met pannen. Meestal droegen deze dakpannen het nummer van het legioen dat ze gemaakt had.

De legioenen waren steeds gevolgd door de echtgenoten en kinderen. Ook handelaren, ambachtslieden, hoeren en andere "conterbunales" volgden de troepen. Daar het deze personen streng verboden was de castra te betreden huisden ze in nabijgelegen nederzettingen, die op hun beurt versterkt werden (canaboe). Deze canaboe groeiden soms uit tot steden (civitas), voorbeeld Tongeren. (3)

Er volgden rustige jaren (Pax Romana). België kwam meer en meer onder Romeinse invloed. Handel en industrie kenden een bloeiperiode. De grens langs de Rijn, versterkt door een lijn forten, moest worden verdedigd door hulptroepen. De ganse streek achter die grens tot aan de Noordzee was gemilitariseerd; er verbleven alleen enkele lokale milities om de orde te handhaven.

De veroverde stammen moesten een belasting betalen in natura of in manschappen. Reeds in 68 na Kristus spreekt men van Belgische hulptroepen, Cohorten genaamd. Deze werden, zoveel mogelijk, samengesteld uit manschappen van dezelfde stam. (4) In de legioenen mochten, aanvankelijk, alleen Romeinse burgers dienen. Later viel deze eer ook inwoners uit de bezette gebieden, die voldoende geromaniseerd waren, te beurt.

Om de burgerrechten te bekomen voor gans de familie moest de militair zich voor 20 jaar verplichten. De soldaat uit de hulptroepen verkreeg dezelfde rechten na 25 jaar volbrachte dienst.

Er bestonden ook nog ongeregelde troepen (Numeri), gelicht onder het volk, uitgerust met de nationale bewapening en zonder uniform. De numeri gebruikte men alleen in de provincies waar ze waren gerekruteerd en ook in garnizoenen lagen. Tussen alle Galliërs mochten alleen de Belgen volledige legioenen met eigen aanvoerders vormen. Er dienden ongeveer 30.000 Belgae in het Romeins leger.

Reeds midden van de derde eeuw ondervonden de bewoners langs de Rijn

moeilijkheden met Germanen die plundertochten ondernamen van over de stroom. Deze barbaren uit verschillende stammen (6) werden driester met de tijd. Dank zij de versterkte grenslijn kon men ze meer dan twee eeuwen onder controle houden. In 406 begon de grote invasie die, mede door de verloedering van het Romeinse rijk, niet meer was tegen te houden. Op het eind van de vijfde eeuw onderwierp Clovis, uit de stam der Salische Franken en nadien zijn zonen, de andere stammen. Ze stichtten het Frankrijk onder de Merovingische dynastie. (7)

Dit woeste volkje had zeker geen kazernes nodig. Overal waar ze voorbij kwamen roofden ze wat ze konden gebruiken en overnachtten waar het hen paste. Niettegenstaande de gedurige oorlogsvoering was er in die tijd geen geregeld leger. Elke man in staat wapens te hanteren moest ten strijde trekken. Er was zelfs geen leeftijdsgrens voorzien. Ouderlingen hadden een speciale toelating van de koning nodig om niet meer te moeten dienen. De strijders waren verplicht zich te wapenen en te voeden op eigen kosten. Ze werden opgeroepen op bevel van de koning, hadden geen enkele inspraak en moesten onder de wapens blijven zolang de expeditie duurde. Ook de overwonnenen werden tot die legerdienst gedwongen. (8)

Doordat het Frankische rijk steeds meer uitbreiding nam waren de milities niet meer opgewassen voor hun taak. Karel Martel (714) uit het rijke geslacht der Karolingers en hofmeier onder de Vadsige Koningen, bracht verandering in die toestand. Hij deelde gronden uit aan zijn beste krijgers. Als tegenprestatie vroeg hij hen de eed van trouw af te leggen, zich te oefenen in de krijgskunst en een paard te onderhouden. Deze handelwijze volgden alle rijke grondbezitters. Zodoende kon men, op elk ogenblik, beschikken over een, wel kleiner maar veel beter geoefend, bereden leger (geboorte van de cavalerie). (9)

Karel de Grote verbeterde het systeem zodanig dat hij, gedurende gans zijn bewind (768-814), een gedisciplineerd, goed uitgerust en geoefende strijdmacht onder de wapens hield. Het rekruteringsstelsel was zeer eenvoudig maar daarom niet minder doeltreffend. De ganse mannelijke bevolking was nog steeds verplicht krijgsdienst te volbrengen. Ze was onderverdeeld in ban en achterban. Volgens de belangrijkheid van de gevoerde oorlog werd één of beide bannen opgeroepen. De hertogen en graven verzamelden hun onderhorigen en kwamen zich plaatsen onder het bevel van de monarch. Wie niet op het appel verscheen verloor zijn eigendommen.

Aan de grenzen van de staat onderhield het rijk magazijnen met proviand. De soldaten kregen geen soldij of vergoeding maar deelden in de buit. De gevangenen werden de slaven van hun overwinnaars. Een der verordeningen van Karel de Grote luidde; "om zich voor te bereiden op een oorlog moet iedereen zich op eigen kosten voorzien van drie maanden leeftocht en voor zes maanden wapens en klederen".

De keizer vocht zich een reusachtige staat te samen, die zich uitstreckte

vanaf het huidige Denemarken over de Nederlanden en Frankrijk, tot in het noorden van Spanje en Italië. Na de dood van de monarch duurde het niet lang of zijn kleinzonen verdeelden, onder grote ruzie, het rijk in drie grote delen (Verdrag van Verdun 843).

Ruwe stammen uit het noorden, die met hun kleine scheepjes tot zelfs in de middellandse zee geraakten, zagen onze welstand en wilden mee profiteren. Gezien het rijk van Karel de Grote nooit was aangevallen vanuit zee, waren daartegen ook nooit versterkingen gebouwd. De steden in het binnenland lagen open en bloot voor al wie ze wilde plunderen. De Vikingers hadden vrij spel. Met hun platbodemde lichte vaartuigen konden ze iedere stroom opvaren, roven, moorden, verkrachten en bij het minste gevaar verdwijnen. Ze werden zo stoutmoedig dat een hunner hoofdmannen, Siegfried, van het nog prille Gent, een winterbasis maakte van waaruit hij zijn plunder- en brandtochten ondernam. (10)

Na enkele jaren zagen de machteloze Frankische koningen in dat ze, met hun log te verplaatsen leger, niets tegen de barbaren konden uitrichten. Ze besloten, aan de monding en langs de rivieren, burchten te bouwen. Bij nadering van de Noormannen vluchtten de omwoners, met hun vee en andere bezittingen, in de versterking. De rovers, die geen belegeringsmateriaal meehadden, konden alleen hun woede koelen door de schamele hutten in brand te steken. Buit was er niet meer te halen. Na verloop van tijd begrepen de invallers dat hun niet ongevaarlijke tochten niets meer opbrachten en ze bleven thuis. Vanaf 892 verlaten ze onze streken. (11)

Vanzohaast de wildemannen uit het noorden onze voorvaders met rust lieten konden deze zich volledig toeleggen op de landbouw en de handel. De burchtenbouw was nu volop in de mode. Ook Arnulf de Grote, derde graaf van Vlaanderen, liet zich in 940, op de Oudburg, een versterkte woning optrekken. Het stenen gebouw was omringd door water en had een meestetoren. Rondom de versterking begon de stad zich te vormen. Men legde de haven langs de Koorn- en Graslei aan. De eerste Gentse kerk, kappel St-Jan, werd ingewijd. De Vrijdagsmarkt kreeg vorm en rond 1050 bouwden de Gentenaars de eerste verdedigingsmuur om hun stad, met maar liefst vier ingangspoorten. (12)

Ondertussen was de eens zo machtige staat van Karel de Grote steeds meer verdeeld. Ieder vorstendom, graafschap, hertogdom of hoe ze allemaal heetten, had een legertje aan zichzelf. Aan het systeem van rekrutering kwam geen verandering. De leenmannen, latere ridders, vormden de kern van het leger (cavalerie). Ze stonden niet meer rechtstreeks onder het bevel van de koning maar onder dit van de graaf. Die voerde soms op eigen houtje een oorlog of strooptocht (roofridders) zonder dat de monarch daar veel kon aan doen. De troepen te voet bestonden uit de vrije mannen van het graafschap. Alle mankracht nodig buiten het vechten zelf, moesten de onvrijen leveren. Ook de geestelijken waren verplicht weerdienst te doen;

ze mochten wel zelf hun krijgslieden aanduiden die ze dan onder grafelijk bevel plaatsten. Men kon de dienst afkopen door een gepeperde belasting te betalen. (13)

Vanaf het begin van de 12e eeuw kwam een derde onderdeel de strijdmacht versterken; de stedelijke militias. De gemeentetroepen waren een grote stap voorwaarts in de sterkte van de legers uit die tijd. In den beginne georganiseerd als zuivere bescherming van één ambacht, vormden ze, na de uitbreiding en ommuring der steden, een samenhangend geheel van korporaties die streden onder eigen leiding voor de bescherming van hun stad.

Gent had een van de eersten een eigen leger. De gemeente was niet gierig bij het aankopen van verdedigings- en aanvalsmateriaal zodanig dat onze stad vanaf 1127 berucht was om zijn strijdmacht. Niettegenstaande deze degelijke bewapening waren er hiaten. Gebrek aan training en discipline, het weten dat thuis moeder de vrouw, een werk of nering wachtten, deed geweldig afbreuk aan de efficiëntie van het militair optreden.

Het gemeenteleger werd bijeengeroepen op het luiden van de banklok. Ieder ambacht verzamelde onder zijn eigen deken. Alle neringen samen plaatsten zich onder het bevel van de burggraaf. Voor het geval er enkel een klein contingent strijders nodig was bestond er een beurtrol of namen zijn toevlucht tot lottrekking (scot en lot).

Er vormden zich ook "Gilden"; dit waren speciale korpsen vrijwilligers regelmatig geoefend in de krijgskunst, voorzien van een uniform en een volledige wapenuitrusting. Meestal gebruikt voor politie- en bewakingsdiensten in de stad, konden ze ook door de graaf worden opgeroepen. De verdediging van de eigen stad was verplicht en zonder vergoeding voor iedereen. Eenmaal buiten de muren bekwam men een soldij. (14)

De steden kregen meer en meer macht. De vorsten die hun steun nodig hadden, waren verplicht toegevingen te doen (charters). Het groot charter van 1297 zegt onder andere dat de Gentenaren alleen militaire plichten hadden tot aan de landsgrenzen.

Samen met de opkomst van de gemeentelegers spreekt men voor de eerste maal over betaalde troepen. Deze soldaten, meestal avonturiers, maakten van het oorlogvoeren hun beroep. Er waren twee soorten vechtersbazen; de "mercenaires", vreemdelingen die rondzwierven en voor gelijk wie die betaalde vochten en de "meyselieden" of nationale beroepssoldaten. In tijden van oorlog waren al deze troepen gelegerd in openbare gebouwen, in kloosters, kapellen, onder tenten of bij de inwoners. Tijdens perioden van vrede schuimden de huurlingen, die van niemand ondersteuning bekwamen, al plunderend en moordend het platte land af. (15)

In het midden van de 14e eeuw verschenen de vuurwapens op het toneel. Zij veranderden weinig aan de manier van oorlogvoeren of aan de bouw der versterkingen. Alleen bouwde men de muren dikker en hoger en de schietgaten groter.

Samenvattend bestond het leger tot eind 1300 uit; de ridders samen met de vrije mannen uit hun leen, de gemeentemilities en gilden, de bezoldigde nationale vrijwilligers en de mercenairs, dit alleen in oorlogstijd. Tijdens de schaarse perioden van vrede ging iedereen naar huis of trok zijn plan met roven om aan de kost te komen.

Lodewijk van Male was de laatste der graven van Vlaanderen. Door huwelijk van zijn dochter met Filips de Stoute kwam ons vaderland onder het bewind van de Bourgondische hertogen. Deze vorsten voerden een politiek van eenmaking, zowel door huwelijk als door overheersing waarvoor ze dan weer oorlog moesten voeren.

De ondoelmatigheid van de gemeentemilities en de eenheden der vrije mannen, de moeilijkheden die men had met de huurlingen en vooral het altijd durend gevaar uit het zuiden, toonden duidelijk het gemis aan een permanent leger. (16) "Compagnies d'ordonnance" werden in het leven geroepen, geregelde troepen die steeds onder de wapens bleven. De organisatie, onderhoud, soldij enzovoort kregen hun bepaling bij Regeringsbesluit van 26 mei 1445. De vorsten gebruikten deze compagnieën, in den beginne, als persoonlijke wacht. Ze vergezelden de monarch op al zijn verplaatsingen en verzekerden de wacht op het kasteel. Buiten dienst hadden ze een verblijf in de stad. Naast de soldij kregen ze vergoedingen voor huisvesting en onderhoud van een paard.

Onder de regering van Karel de Stoute (1467-1477) groeide die persoonlijke wacht uit tot een klein leger van meer dan 10.000 man.

Karel zorgde bovendien voor een talrijke cavalerie en een uitstekende artillerie. Hij had het sterkste leger van die tijd op de been. Het was ook de eerste maal dat reglementen opgesteld werden over de organisatie, bevelvoering, administratie, huisvesting en dies meer. (17)

De hertog maakte soms nog gebruik van dienstplichtigen maar liet die alleen trossendiensten uitvoeren zoals opbouwen van tenten en bestormingsmateriaal, transport enz. In de eeuwen die volgden werden veranderingen aangebracht aan de legerstructuur maar steeds behield men de grondprincipen van de organisatie van Karels leger. (18)

Na de dood van Karel (1477) kwam zowat iedereen in opstand tegen de nieuwe heerseres. Men eiste dat alle bepalingen tegen de oude privilegiën zouden worden ingetrokken. Maria, de jonge onervaren dochter van Karel, zag zich verplicht een compromis te sluiten. Ze ondertekende het "Groot privilege" waardoor ze de opstandelingen hun zin gaf. De strubbelingen duurden voort tot de zoon van Maria, Filips de Schone, de scepter overnam (1494-1506).

Filips was de eerste prins van den lande. Geboren te Brugge werd hij in Vlaanderen geestdriftig ontvangen. Door zijn huwelijk met Johanna van Castilië (de waanzinnige) beklom hij later ook de troon van Spanje. Hij richtte opnieuw de ordonnantie compagnieën op. De algemene inrichting

van het leger bleef behouden tot en met de regering van onze bloedeigen Keizer Karel.

Geboren te Gent in 1500, op vijftienjarige leeftijd meerderjarig verklaard en als soeverein erkend. In 1516 koning van Spanje en keizer van Duitsland in 1519, regeerde hij over een wereldrijk "waarin de zon niet onderging". Om dit rijk te beschermen en nog te vergroten had de keizer een machtig en geoefend leger nodig. Zich steunend op de reglementen van zijn naamgenoot, Karel de Stoute, vormde hij de krijgsbenden om in bereden troepen. Hij kon zo snelle verplaatsingen naar afgelegen oorden in zijn uitgestrekt gebied mogelijk maken. Bij de nieuwe indeling van het voetvolk spreekt men voor de eerste maal over "Regimenten" (1537).

Buiten de ordonnantie compagnieën beschikte de keizer over een persoonlijke wacht, uitsluitend gerekruteerd in onze provincies. De grenssteden kregen speciale verdedigingseenheden toegewezen. In oorlogstijd ronselde men terug vrijwilligers die, vanzohaast de strijd voorbij was, naar huis moesten. Rond 1550 begon men met ook deze soldaten onder de wapens te houden. Om al die troepen uit de verschillende rijksdelen uit elkaar te houden, gaf men de eenheden de naam van de streek waaruit de meeste soldaten stamden. Zo werden zowel Vlamingen als Brabanders in de "Regiments Wallons" ingedeeld.

Keizer Karel was ook de bouwer en vernieuwer van versterkingen. De Gentenaars kunnen er van meespreken. Het onderhoud van het reusachtige leger kostte de staat enorme sommen geld. De steden hadden dan ook een zware tol te betalen. In 1539 weigerde Gent, zoals steeds haantje vooruit, een bijkomende belasting van 56.400 florijnen in de staatskas te storten. Karel kwam persoonlijk, aan het hoofd van een klein leger, zijn geboortestad straffen (15 februari 1540). Het was niet genoeg dat de stad de verschuldigde som, verhoogd met een fikse boete van 150.000 fl, betaalde. De aanvoerders van de revolutie werden onthoofd en de schepenen en andere hoogwaardigheidsbekleders moesten, in boetekleed en op blote voeten, in het openbaar de knieval doen. Naast nog meerdere andere straffen besloot de vorst ook een dwangburcht te bouwen die de lastige Gentenaars onder de duim moest houden.

Spijtig genoeg moest de versterking komen op de plaats waar het oude Sint-Baafsklooster stond, dat daarvoor werd afgebroken. De 24ste april 1540 begon men met het niveleren van de bouwgrond. In 1545 was het "Karelsteen", later "Spanjaardenkasteel" klaar. In de versterking, met een oppervlakte van 14 ha 85 are bevonden zich vijf soldatenkwartieren die samen ongeveer 2.500 man konden herbergen. (19) Ziedaar de eerste kazernes van Gent.

Karel V deed troonafstand ten gunste van zijn zoon Filips II. De gevolgen van de nieuwe politiek van deze laatste waren rampzalig voor onze gewesten. Zijn zwaarste vergissing was de splitsing der XVII Provinciën. Er

kwam tegenstand van de adel onder leiding van Willem van Oranje. Ze vroegen de intrekking van de wetten tegen de ketters (Calvinisten). Filips reageerde op een weinig diplomatieke manier en stuurde Alva en Spaanse troepen naar Vlaanderen. De burgeroorlog brak uit. De Generale Staten zagen het licht en Gent kwam onder Calvinistisch bewind. De burgermilities werden terug in de militaire structuur ingeschakeld. De steden en dorpen moesten terug krijgslieden, nu "keurlingen" genoemd, aan het actieve leger leveren. (20) Ze waren zo slecht in de weerdienst dat men ze na enkele gevechten snel huiswaarts stuurde of ze alleen gebruikte voor het graven van verdedigingswerken. (21) De veldslagen volgden zich op. Ten einde raad trachtte Filips de zaak te redden door zijn dochter Isabella op de wankle troon van de Verenigde Provinciën te zetten. Niets mocht baten, men aanvaardde het nieuwe gezag niet. Van 1621 af was ons land het bloedige strijdtonel waarop de buurlanden hun geschillen kwamen beslechten. Duizenden en nog duizenden soldaten liepen de streek plat. (22) Ze moesten niet alleen bevoorraad worden maar ook nog gehuisvest. Waren het alleen de militairen geweest, maar ook hun ganse gevolg moest worden gevoed en te slapen gelegd. (23)

Niettegenstaande de vijf kwartieren in het Spanjaardenkasteel was er steeds gebrek aan plaats om het grote aantal militairen te huisvesten.

De stad kocht op 26 mei 1648 een deel van het Prinsenhof om er cavalerie in onder te brengen. Geregeld bezette men kloosters, kapellen en openbare gebouwen. In 1651 vroeg het schepencollege geen Franse gekwetsten meer naar Gent te sturen daar de hospitalen overbezet waren. (24)

Begin 1677 bezetten de Fransen, onder bevel van Louis XIV, voor de zoveelste maal, onze vaderstad. Men moest meer dan 10.000 man logeren. Voor 6.000 vond men plaats de anderen moesten op straat overnachten met alle gevolgen vandien. (25)

Om aan die wantoestand te verhelpen gaf de Zonnekoning bevel een kazerne te bouwen. Men maakte bestek, doch aangezien de Fransen Gent op 27 februari 1679 verlieten (verdrag van Nijmegen) verhuisden de plannen naar de vergeethoek. Willem III die Louis XIV kwam vervangen, had van die plannen weet, liet ze opdiepen en uitvoeren. De eerste kazerne, in de stad zelf, kwam klaar in 1687 op de Kattenberg.

Hoe zag de indeling van het leger er uit in het begin van de XVIIIe eeuw? Hetzij om taktische of om politieke redenen waren de feodale troepen reeds in de XVIIe eeuw van het toneel verdwenen. De middeleeuwse machtige gemeentelegers, die zelfs hun vorsten de wet spelden, waren om die reden stilaan naar het achterplan verdrongen. De keurlingen waren te zwak bevonden en tot karweidiensten bevolen, zodat alleen het beroepsleger overbleef.

Zeventienhonderdvijftien! Eind van het Spaanse gruwelbewind. De Zuidelijke Nederlanden kwamen onder het beheer van de Oostenrijkse Habs-

burgers. Gedurende 75 jaar kende ons land een absolute vrede. Alleen de Erfopvolgingsoorlog (1744-48) bracht nieuw leed onder de bevolking. Na meer dan 30 jaar moesten terug soldaten geleverd worden om de, wat dacht U, Franse regimenten te versterken. Met veel vreugde zag men dan ook die "Franschmannen" weer verdwijnen (vrede van Aken 1748). Er was toch iets positiefs uit die bezetting overgebleven; het ombouwen van het Pesthuis tot kazerne in 1745.

De volgende 40 jaar waren het alleen een beperkt aantal beroepsmilitairen die het krijgsambacht uitvoerden. In 1786 bijvoorbeeld vroeg men Vlaanderen 39 soldaten te leveren per 10.000 inwoners. Men had geen moeite dit aantal samen te brengen. De meeste vrijwilligers waren lieden zonder stiel of werk, meestal uit zeer arme families, die bij het leger kwamen om niet van ondersteuning of bedelarij te moeten leven. De vrijwilligers moesten wel uit de Nederlanden spruiten, minstens 1,63 meter groot zijn en in goede gezondheid verkeren. (26)

Als er toch moeilijkheden waren om het gewenste aantal vrijwilligers samen te brengen greep men naar andere middelen. Er waren werfagenten aangesteld die op alle mogelijke eerlijke maar meestal oneerlijke manieren de nodige strijders aanbrachten. (27) Ging het dan nog niet dan putte men uit de gevangenis.

Samengenomen mag men stellen dat er onder het Oostenrijks bewind geen verplichte krijgsdienst bestond. Ook met de kazernering was er geen probleem; het Gentse garnizoen bezette de bestaande kazernes. Alleen troepen op verplaatsing werden soms nog, mits vergoeding, bij burgers ondergebracht.

Tijdens die periode bouwde men zelfs nog een nieuw kwartier voor cavalerie. Dit gebouw lag dicht bij de Keizerpoort op nog geen 100 meter van het oude Pesthuis. Ook een militair hospitaal zag het licht in 1793. Het werd ingericht in de gebouwen van het afgeschafte klooster der zusters van Deinze, bij de Akkergermerkerk.

Schone liedjes duren niet lang. Jozef II, een verstandig man vol goede voornemens maar koppig en autoritair, wou zijn onderdanen tegen wil en dank gelukkig maken. De vele veranderingen die hij op alle gebied aanbracht vielen niet allemaal in goede aarde. Het volk kwam in opstand (Brabantse Omwenteling), verdreef de Oostenrijkse troepen en stichtte de Verenigde Belgische Provinciën. Op 17 november 1789 was ook Gent volledig bevrijd. Maar zoals steeds kwam er ruzie tussen de nieuwe leiders en na ongeveer een jaar stonden de Oostenrijkers terug voor onze deur.

Frankrijk, na een geslaagde revolutie in eigen land (1789), wierp terug het oog op die reeds lang gewenste maar moeilijk te houden Nederlanden. Na enkele malen van hand tot hand te zijn overgeleverd kwam België, voor twintig lange jaren, onder Franse knoet.

Bij de inlijving werden onze voorouders tot Franse staatsburgers gebom-

bardeerd. Deze twijfelachtige eer hield in dat men de wet op de gedwongen aanwijzing voor legerdienst, conscriptie genoemd, ook hier ging toepassen. (28) Ieder Fransman tussen 20 en 25 jaar kon opgeroepen worden. Loting zorgde ervoor, dat alleen het op voorhand bepaald aantal rekruten werden opgeroepen. Om de gehate maatregel iets te verzachten voerde men het "remplacement" in. Deze vervanging die, volgens aanbod, tussen de 1.800 en 3.600 frank kostte kwam alleen ten bate aan jongelingen uit rijke families.

De conscriptie was de druppel die het vat deed overlopen. De Vlamingen namen, nog maar eens, de wapens op en de Boerenkrijg was geboren. De opstandelingen behaalden enkele overwinningen, maar tegen het goed gewapende Franse leger hadden ze niet de minste kans. De rebellie liep dan ook, na verlies van veel mensenlevens, op een sisser uit.

Ondertussen vergden de voortdurende oorlogen een massa aan "kanonnenvlees". (29) Op het eind van het "Empire" riep men zelfs jongens van 16 jaar onder de wapens. (30)

De ononderbroken passage van troepen, die moesten gevoed en gelogeerd worden, bracht terug veel leed onder de bevolking. De staat die alle kloosters als "bien national" had in beslag genomen, verkocht op 13 januari 1810 het St-Pietersklooster aan de stad onder voorwaarde er een kazerne van te maken. Een slimme zet, want bij Keizerlijk Dekreet van 23 april 1810 (*bijlage 1*) kwamen de steden, kosteloos in het bezit van alle militaire gebouwen met de verplichting deze te onderhouden en te bemeubelen. Zo kreeg Gent, als duur geschenk, het kwartier op de Kattenberg, de twee kazernes in de Brusselsestraat, het militair hospitaal op Akkergem, het klooster der Jesuiten (beddemagazijn), de bakkerij in het St-Agneetklooster aan de Lindelei, het poedermagazijn aan de St-Lievensvest, de overblijvende gebouwen in het Spanjaardenkasteel en het wachtlokaal op de Kouter.

Eindelijk! 1814, de ineenstorting van het Keizerrijk. Niet dat de misere volledig gedaan was. De bevolking had nu de lang verwachte bevrijders te onderhouden. Die gingen nog slechter te werk dan hun voorgangers. (31) De geallieerden stonden erop dat de Belgen hun steentje bijdroegen tot de verdediging van hun grondgebied. Men richtte, onder veel moeilijkheden, het "Légion Belge" op. (32) Om aan de nodige bezetting van dit legioen te komen maakte men verder gebruik van het lotingssysteem. Het Besluit van 26 juni regelde eens en vooral de manier waarop de kazernerij en de legering der troepen moest verlopen (*bijlage 2*).

Op 1 maart 1815 aanvaardde Willem van Oranje Nassau de titel van Koning der Nederlanden. Daar de tijden nog onzeker waren, (Napoleon was op 1 maart, terug uit ballingschap, geland in Frankrijk) werd snel werk gemaakt met het oprichten van een leger. Deze nieuwe strijdmacht zou reeds eer oogsten op het slagveld te Waterloo (18 juni 1815).

Na het definitieve verdwijnen van Napoleon I zette men, in alle rust, de

organisatie verder. Het geregeld leger bestond, in principe, uit vrijwilligers. Bij ontstentenis van deze laatsten, nam men verder zijn toevlucht tot de loting. (33) Buiten dit bestendig leger kon men ook beroep doen op een "Schutterij" of lokale militia, gevormd uit alle valide mannen tussen 17 en 50 jaar. (34)

Willem I hield zich intens bezig met de verdediging van het grondgebied. Overal werden versterkingen gebouwd, uiteraard ook in Gent. Onder leiding van de Hollandse majoor Gey van Pittius construeerde men, aan de Heuvelpoort, een machtige citadel. Zij kon betrokken worden in 1830 op het ogenblik waarop de Belgen genoeg hadden van de Hollanders en ze uit het land joegen. (35)

België, eindelijk vrij, moest nu zijn eigen boontjes doppen. Eerst en vooral voor de bescherming van die vrijheid gezorgd; dus een leger. Men behield het Hollandse systeem, alleen de uniformen en namen of nummers van de eenheden veranderden. De loting bleef bestaan en de schutterij werd nu burgerwacht genoemd.

Niettegenstaande de vier kazernes en de citadel met haar liefs 10.000 slaapplaatsen, waarover de stad beschikte, werden de soldaten nog steeds bij de burgers ondergebracht. In september 1831 bijvoorbeeld, kwam het 8ste Linië bestaande uit 59 officieren en 2260 man in Gent garnizoen nemen. Wie, vrijwillig of verplicht, soldaten logeerde ontving 70 centiem voor huisvesting en voeding per dag en per man. (36)

Het duurde nog tot 24 februari 1838 vooraleer de gemeenteraad besliste dat voorbijtrekkende troepen niet meer bij de burgers zouden worden ondergebracht. De kazernen in de citadel zouden daarvoor worden gebruikt. De beslissing werd op grote vreugde onthaald maar men diende nog lang op de uitvoering ervan te wachten.

Verder verliepen de jaren rustig. Af en toe een woordenwisseling tussen de militairen en het stadsbestuur over het onderhoud van militaire gebouwen en meubelen, waar de stadskas nog steeds voor opdraaide. In het verslag over zijn inspectietocht door enkele Belgische steden liet dokter Appert zich in 1848 lovend uit over de kazernes en het militair hospitaal te Gent. (37) Alleen maakte hij zijn beklag dat de houten bedden voor twee personen er nog steeds in gebruik waren.

Zoals we gezien hebben bezetten de militairen ook het oude klooster van St-Agneete aan de Lindelei waarin ze een bakkerij en een manege hadden ingericht. Het stadsbestuur dat in enkele der overgebleven lokalen een Nijverheidsschool onderhield wilde graag beschikken over het ganse klooster om de school te kunnen uitbreiden. Onderhandelingen met de militaire overheid hadden als resultaat dat op 13 juli 1850 de "Conventie van St-Agnes" afgesloten werd (*bijlage 3*). In het kort ging het erom dat de stad volgende nieuwe gebouwen moest optrekken; een bakkerij met al haar bijgebouwen, een overdekte rijbaan en een logement van 10 plaatsen voor de

genie en artilleriewacht. Ze moest ook 400 houten bedden per jaar vervangen en verscheidene werken uitvoeren in het militair hospitaal en in de onderscheidene kazernes. Op voorwaarde dat al het voorgaande was verwezenlijkt, kreeg de stad de beschikking over al de gebouwen van St-Agneete. De werken werden uitgevoerd; de bakkerij op de terreinen van de St-Pieterskazerne, het gebouw voor genie en artillerie langs de Muinkbrugstraat (nu Kantienberg) en de overdekte rijbaan in de Lange Violettenstraat.

De lasten voor de kazernering drukten zwaar op de stadskas en de klachten waren talrijk. Er werd bij de nationale regering aangedrongen zelf op te komen voor dit logement; "daar de troepen er zijn voor het algemeen nut en niet voor het belang van de stad alleen".

De wet van 22 juni 1873 legt dan, eindelijk, de kazernering der troepen ten laste van de staat (*bijlage 4*). Artikel één zegt; de gemeenten houden op belast te zijn met het kazernereren der troepen en het voorzien van de nodige paardestallen dit door middel van kosteloze afstand aan de staat van a) de gebouwen die aan de staat hebben toebehoord en afgestaan werden voor militaire doeleinden (zie Franse tijd), b) de gebouwen door de stad opgericht in vervanging van oude lokalen (zie conventie van St-Agnes), c) de meubelen en gebruiksvoorwerpen die de lokalen garnieren (zie bijlage 2, reglement van 30 juni 1814). De gebouwen moesten na in goede staat te zijn gesteld, zo snel mogelijk aan de militaire overheid worden overgegeven.

Het stadsbestuur dat veel te veel had moeten uitgeven voor de nieuwbouw voorzien in de conventie van St-Agnes, was voorzichtig geworden. Tijdens de onderhandelingen met het Departement van Oorlog deden zich ernstige meningsverschillen voor. Voor de gebouwen op de Kattenberg kwam men niet akkoord over de pleinen rond en de blokken naast de kazerne. De stad beweerde dat deze niet bij het eigenlijke kwartier behoorden.

Voor de oude St-Pietersabdij toonde men aan dat ze door de stad aangekocht was op 15 januari 1810; Buiten deze twee grote punten waren er nog verscheidene kleinere die heftig werden verdedigd.

Na de onderhandelingen, die meer dan twee jaar duurden, waren de voorwaarden meestal in het belang van de stad beslecht (rapport goedgekeurd op de zittingen van 24 januari en 4 april 1876 (*bijlage 5*)).

Eind 1800 brak men de bouwvallige infanteriekazerne op de Kattenberg af en bouwde er een nieuwe. Ondertussen was ook de citadel gesloopt, hij verdween praktisch volledig om plaats te maken voor de paleizen van de wereldtentoonstelling in 1913.

Op 1 december 1909 werd de wet op de persoonlijke dienstplicht goedgekeurd met 104 stemmen voor, 59 tegen en vier onthoudingen. Koning Leopold II, die een hevig tegenstander van de loting was, tekende het Koninklijk Besluit op zijn sterfbed. België was het laatste land in Europa dat het ouderwetse en oneerlijke lotingsysteem afschafte. Van dit ogenblik aan

moest één zoon per familie, zowel rijk dan arm, de dienstplicht vervullen. (38)

In 1914, na meer dan 80 jaar vrede, dachten de Duitsers dat we aan inteelt zouden ten onder gaan en kwamen ons voor vier lange jaren bezetten. (39) Ze namen veel openbare gebouwen in beslag om er hun talrijke diensten in onder te brengen. Ook bouwden ze de kazerne aan het vliegveld te St-Denijs-Westrem.

In 1940 herhaalden ze deze stunt voor nogmaals vier jaar met dezelfde resultaten. Na de tweede wereldoorlog verbleven er in Gent alleen scholen en diensten in garnizoen. Bij het uitgaan verlaten de soldaten de kazerne meestal in burgerkledij zodat de Gentenaars eigenlijk niet meer weten dat er nog piotten bestaan.

BIBLIOGRAFIE - NOTEN

- (1) V. Tourneur : Les Belges avant César. 1944.
- (2) F.A. Lefevre : Koning Commius de laatste "Belgische" weerstand. In : Leger en Natie 1949 N° 10.
- (3) M. Van Hemelrijck : De Vlaamse krijgswetenschap. 1950.
- (4) M. Van De Weerd : De Belgen in het Romeinse leger. 1937
- (5) Vanaf het einde van de 2e eeuw werden ze ook buiten de grenzen gebruikt.
- (6) Het waren vooral Salische Franken of Saliërs, afkomstig uit het huidige Gelderland en Ripuarische Franken of Ripuariërs uit de streek van Keulen, die het Belgische Gallië binnenvielen.
- (7) W.J. De Boone : De Franken van hun eerste optreden tot de dood van Childerick. 1954.
- (8) M. Prou : La Gaule Mérovingienne.
- (9) Het leenroerig stelsel vindt zijn oorsprong in de maatregel van Karel Martel.
- (10) J. De Vries : De Vikingers in de lage landen. 1924.
- (11) J. Dhondt : Noormannen tegen Franken in de IXe eeuw. In : Leger en Natie 1947 N° 4.
- (12) Braempoort, Ketelport, Torenpoort en Steendampoort.
- (13) G.F. Verbruggen : Het leger in het middeleeuwse België. In : Leger en Natie 1947-48, verschillende nummers.
- (14) Ch. Terlinden : Les milices communales en Belgique. In : Revue générale 1931 II-4.
- (15) A. Mens : De "Brabanciones" of bloeddorstige en plunderzieke avonturiers in de XIIe en XIIIe eeuw. 1946.
- (16) M. Guillaume : Histoire de l'organisation de l'armée sous les ducs de Bourgogne. 1847.
- (17) M. Guillaume : Histoire des bandes d'ordonnance des Pays-Bas. 1873.
- (18) Ch. Brusten : L'armée Bourguignonne de 1465 à 1477. In : Revue internationale d'histoire militaire. XX 1959.
- (19) V. Fris : La citadelle de Charles-Quint et le château des Espagnols à Gand. 1920.
- (20) L. Van Der Essen : Alexandre Farnèse. 5 delen. 1933-37.

- (21) J. Decavele : De plattelandsmilitie in het leger van de Generale Staten en het Calvinistische Gent (1578-1584). In : Belgisch tijdschrift voor militaire geschiedenis. 1967. XVII-N° 4.
- (22) R. Boumans : Het lot van de burgerbevolking tijdens de oorlogen van de XVIIe eeuw. In : Leger en Natie 1955 N° 8 en 9.
- (23) P.B. De Jonghe : Ghendtsche Geschiedenissen of Chronyke van de beroerten en ketteryen binnen en omtrent de stad van Ghendt. Sedert 't Jaer 1566 tot het Jaer 1585. Voor de eerste maal uitgegeven door Ph. b. Blommaert in 1839; "Den 30 (augustus 1567 sic) quamen negenthien vendelen Spagniaerds op volgende wyze binnen Gendt. Voor uyt reed Alfonso de Ullöa hunnen Kolonel,... Alzoo trokken zy door het midden van de stad naer Vrydag-Merkt alwaer zy samen vergaederd zynde, met groot gedruys alle hunne Musketten afschoten van daer liepen zy door geheel de Stad naer hunne aangewezenen Logementen in de Borgers Huyzen, die sommige dry, en andere vier ofte vyf van die Gasten herbergen moesten...ze waren gevolgt van een groot aantal van Vrouwen, Kinders, Hoeren en Tros-Boeven, die de Borgers gedwongen wierden elk by de zyne ook te logeren, waer door ten allen kanten een vreemd gevoel en verwarring op rees, om welke reden van dan af eenige Borgers de Stad verlaeten hebben".
- (24) F. De Potter : Petit cartulaire de Gand. 1885. "De Byloke ligt overvol en het Pesthuys is niet te gebruiken daer er pestlyders inliggen... het Tuchthuys en is ooc niet ghebruycklick, doordien men naer visitatie heeft bevonden dat het selve byde Fransche soldaeten, aldaar eenighe jaeren ghelegen hebbende, zoo gheschonden ende gheruyneert is dat het groot gheld zoude kosten omme t' selve eenichssins te doen approprieren totte receptie ende accomodementen vande voors, ziecken ende ghequetste".
- (25) Resolutieboek van de Keure 19 maart 1678. "derthien battalons infanterie (10.000 man sic) waervan de acht syn ghelooeert alle moghelick devoir gedaen sal worden omme promptelick te logieren de resterende vyfde maeckende saemen vier duysent mannen".
- (26) J. Ruwet : Nos regiments nationaux au XVIIIe siècle; une armée de pauvres diables et d' hommes grands. In : Revue internationale d'histoire militaire 1959-XX.
- (27) R. Bouwans : Hebben de Belgische eenheden in het leger van de Oostenrijkse Habsburgers het pressen gekend? In : Leger en Natie 1954 N° 2.
- (28) Wetten op de conscriptie : 24 augustus 1793
5 september 1798 (19 fructidor an 6)
8 maart 1800 (17 ventose an 8)
- (29) Tijdens het Keizerrijk hebben ongeveer 150.000 Belgen in de verschillende Franse eenheden gediend; 51.000 hebben er het leven bij ingeschoten.
- (30) L. Wilmet : Soldats de seize ans aux armées Napolioniennes. In : Carnets de la Fourragère 1926 N° 5.
- (31) R. Van Aerde : Kozakken te Gent. In : Ghendtsche Tydinghen 11e jg. N° 6. 1982.
- (32) L. Leconte : La grande misère de la Legion Belge de 1814. In : Carnets de la Fourragère 1960 serie 13.
- (33) L. Leconte : Les origines de notre armée. In : Carnets de la Fourragère N° 2 1925.
- (34) G.C. : De schutterij in den Hollandschen tijd. In : Handelingen van de Koninklijken Geschied en oudheidkundigen kring van Kortrijk Deel XIX 1941.
- (35) R. Van Aerde : De omwenteling van 1830 te Gent. Dagverhaal. In : Ghendtsche Tydinghen 9e jg. N° 3 1980.

- (36) D. Destanberg : Gent sedert 1831. 1903.
- (37) B. Appert : Voyage en Belgique dédié au Roi. 1848.
- (38) E. Wanty : Le milieu Militaire Belge de 1831 à 1914. 1957.
- (39) H. Wandt : Etappenleven te Gent. 1920

ANDERE GEBRUIKTE WERKEN

- F. Bernaert : Des institutions militaires de la Belgique. Le service personnel et obligatoire. 1889.
- D. Boen : Troepenlogering in de jaren 1744-47. In : Calmpthoutania 1e jg. 4
- M. Bussels : Over de conscriptie onder het Frans bewind. In : Het oude land van Loon. XIII 1958.
- De Ryckel : Historique de l' établissement militaire de la Belgique. 1907.
- Guillaume : L' armée Belge. Histoire et état militaire. 1874.
- P. Henrard : Les mercenaires dits "Brabançons". In : Annales de l' academie royale d' archeologie de Belgique. 2e serie II. 1866.
- P.A. Huybrecht : Histoire politique et militaire de la Belgique 1830-37.
- J. Neve : Gand sous l' occupation de Louis XIV. 1929.
- V. Tourneur : La Belgique pendant l' occupation militaire Romain. 1946.
- J.F. Verbruggen : De militaire dienst in het graafschap Vlaanderen. In : Revue d' histoire de droit XXVI. 1958.
- G. Verhaegen : Les institutions militaires Belges de 1830 à 1914. In : La revue catholique des idées et des faits. IX-14. 1929.
- G. Van De Woude : Vlaanderens territoriale en militaire ontwikkeling onder de graven. 1944.
- Ch. Woeste : La question militaire en Belgique. 1872.
 - Code de la milice nationale de la Garde-Civique. 1832
 - Jurisprudence en matière de milice. 1878.
 - Instructie raeckende die logementen ende Leveringhen voor de Kryghs-Volckeren. 1785.
 - Journal Militaire Officiel. Van 1835 tot 1940.

BIJLAGE 1. Keizerlijk Dekreet van 23 april 1810.

Afstand van kazernes en andere militaire gebouwen aan de steden met de verplichting ze te onderhouden (4. Bull. 389 N° 7202)

Artikel 1 : De kazernen, hospitalen, bakkerijen, wachtlokalen en andere militaire gebouwen worden in volle eigendom aan de steden afgestaan.

Artikel 2 : De overgave van deze gebouwen en militaire inrichtingen zal gedaan worden volgens speciale dekreten, gegeven aan elke stad, door de minister van oorlog en dit vóór 1 juni eerstkomend.

Artikel 3 : Op 1 juli eerstkomend, komen de steden in het bezit van voornoemde gebouwen. Ze zijn gelast deze te onderhouden, daarom moeten ze in hun budget een som voorzien minstens zo groot als deze voorzien door de staat.

Artikel 4 : De officieren van de genie zijn alleen in de vestingssteden belast met de uitvoering van werken. De stadsarchitekten leiden de werken in de grote steden. De werken aan de militaire gebouwen zullen in die steden gekoppeld worden aan de openbare werken en dus geadministreerd worden door de stad.

Artikel 5 : Zonder onze toestemming mogen de steden over geen enkel militair gebouw beschikken.

BIJLAGE 2. Besluit van 26 juni over de kazernering.

Artikel 1 : De gemeentelijke besturen zijn belast met het kazernereren der troepen en het onderbrengen der paarden. Ze zullen voorzieningen treffen overeenkomstig de reglementaire schikkingen die de algemene commissaris van oorlog toegelaten is te nemen.

Artikel 2 : De staatsgebouwen dienende tot kazerne of stallen zullen, met dit doel, afgestaan worden aan de gemeentebesturen met last ze te onderhouden en ze alleen voor militaire doeleinden te gebruiken.

Artikel 3 : De lokale besturen mogen alleen het verhuren van bedden in rekening brengen, waarvoor hen bij dit besluit een dagelijkse vergoeding van 7 deniers (fl 0,02) per man voorzien van een volledig stel beddegoed, toegekend wordt. Er zal ook 4 deniers betaald worden per ondergebracht paard. Deze vergoeding wordt gegeven voor alle troepen die op kosten van de gemeente gehuisvest waren vanaf 1 januari van het lopende jaar. Men kan niets in rekening brengen voor het onderhoud van de lokalen die als kazerne dienen of voor magazijnen in de depots of voor andere gebouwen. Deze uitgave valt ten laste van de gemeente in vervanging van de voordelen die de steden trekken uit de tegenwoordigheid van een garnizoen.

Artikel 4 : In de plaatsen waar de troepen moeten voorzien worden van fris water moeten de lokale besturen daarvoor zorgen en mogen dan één denier per dag en per man aanrekenen.

Artikel 5 : De algemene secretaris van oorlog zal in een rapport, voor iedere plaats apart, de sterkte van het garnizoen vaststellen. Als men nu minder manschappen stuurt dan voorzien zal de stad toch, per ontbrekende eenheid, één vierde van de vergoeding, voorzien door artikel 3, bekomen. Deze vergoeding is bestemd voor de onderhoud van de inboedel.

Artikel 6 : De steden die over geen kazernen beschikken moeten het garnizoen bij de burgers logeren en bekomen dan de vergoeding zoals voorzien in artikel 3

Artikel 7 : De algemene commissaris van oorlog is belast met de uitvoering van deze besluiten.

Op 30 juni verscheen het reglement op de kazernering.

BIJLAGE 3. Uit : Journal Militaire Officiel, N° 7572 van 26 oktober 1850, blz 234.

Koninklijk Besluit van 26 oktober 1850, dat de overeenkomst goedgekeurd met de stad Gent met betrekking op het oude klooster van St Agneete.

Gezien de overeenkomst gesloten op 13 juli 1850 tussen het Departement van Oorlog en de Stad Gent en waarin is bepaald;

- 1e : Dat de stad in volle vrijheid, eigendom en naar eigen goeddunken mag beschikken over alle gebouwen, kelders en bijgebouwen van het oude klooster van St-Agneete, dat haar toebehoorde op grond van het Keizerlijk Dekreet van 27 juni 1810, met last de gebouwen ter beschikking te houden van de militaire overheid, of dienst te doen als bakkerij en levensmiddelenmagazijnen.
- 2e : Dat als vergoeding, dezelfde Stad op eigen kosten zal laten bouwen :
- a) Gebouwen dienende als bakkerij en magazijnen met een bodemoppervlakte van minstens 1000 m².
 - b) Een overdekte rijhal, te bouwen in de omgeving van de grote kavaleriekazerne.
 - c) Logementen voor een artillerie en geniewacht.
- 3e : Dat de Stad, in de overeengekomen periode, 3000 houten bedden zal omwisselen tegen hetzelfde aantal ijzeren bedden.
- 4e : Dat ze de nodige werken zal laten uitvoeren om volgende militaire gebouwen in goede staat te stellen; de grote en kleine kavaleriekazerne, de infanteriekazernen N° 1 en N° 2, het gebouw der gehuwden, het militair hospitaal en het magazijn op de St-Lievensvest.
- 5e : Dat ze jaarlijks een som van 20.000 frank zal uittrekken om deze gebouwen verder te onderhouden.

Gedaan te Laken op 26 oktober 1850.
Get. voor Leopold I, de Minister van
Oorlog Brialmont

BIJLAGE 4. Wet van 22 juni 1873 die de kazernerij der troepen ten laste legt van de staat.

Artikel 1 : De gemeenten houden voortaan op belast te zijn met het kazernerij der troepen en het voorzien van de nodige paardestallen dit door middel van kosteloze afstand aan de staat van :

- A. De eigendom : 1e : van de gebouwen die aan de staat hebben toebehoord en door diezelfde afgestaan voor militaire doeleinden.
2e : de gebouwen door de stad opgericht in vervanging

van oude lokalen door de staat afgestaan met het inzicht ze vrij te maken van militaire doeleinden.

3e : De meubelen en gebruiksvoorwerpen die deze gebouwen garnieren en behoren tot de categorie voorzien in hoofdstuk II van het reglement van 30 juni 1814.

B. Het gebruik van de batimenten voor militaire doeleinden zoals kazernen, stallen, rijbanen, magazijnen enz. die hen toebehoren onder een andere titel, alsook het gebruik van de meubelen en gebruiksvoorwerpen die deze gebouwen garnieren (reglement van 30 juni 1814, hoofdstuk II).

Artikel 2 : Deze gebouwen en hun inhoud zullen op P.V. overgenomen worden en de staat zal zich dan belasten met het onderhoud, herstelling, verbetering of uitbreiding.

Artikel 3 : Vanzohaast bij Koninklijk Besluit zal worden verklaard dat de batimenten met hun meubelen hernomen in artikel 1.B. ophouden gebruikt te worden door de troepen, zullen ze overgegeven worden aan de gemeentebesturen in de staat waarop ze zich op dat ogenblik bevinden, zonder dat de staat noch de stad opmerkingen kunnen maken over de vroegere uitgevoerde werken of over de waarde van de gebouwen.

Artikel 4 : In geval dat, volgend op de aan hen gedane afstand, de steden stallen of andere gebouwen voor militair gebruik, op gronden voorzien door artikel 1.B. gebouwd hebben en als deze hun doeleinde definitief verliezen, heeft de staat de keus, deze gebouwen aan de stad terug te geven of hen de som geld te vergoeden die ze uitgegeven heeft om deze te bouwen. In dit laatste geval zal van deze som de eventuele voorschotten en bijdragen afgetrokken worden die de steden nog niet hebben terugbetaald op de manier toegelaten door artikel 5 van de wet van 25 februari 1835. In het zelfde geval, als de gebouwen gedeeltelijk werden opgetrokken op terreinen voorzien door de hoofdstukken A en B en als de staat er aan houdt deze te behouden, moeten de gemeenten vergoed worden, buiten de waarde van de bouw verminderd met de eventuele leningen, ook voor de waarde van het terrein van categorie B; deze waarde wordt bestemd door een expert.

Artikel 5 : Het is de minister van oorlog toegelaten een overeenkomst met de stad te sluiten als deze andere gebouwen willen voorzien dan deze welke nu bestaan en voorzien zijn in artikel 1.B. Het is hem ook toegestaan een overeenkomst te sluiten met het gemeentebestuur als deze gebruik willen maken van het recht dat deze wet hen geeft om, nog openstaande rekeningen betreffende het bouwen van militaire gebouwen, te vereffenen. Overeenkomsten over zulke gevallen moeten worden goedgekeurd door de koning.

Artikel 6 : Deze voorschriften veranderen niets aan de bestaande wet-

geving, voor wat betreft de gemeenten die nu eigenaar zijn van de gebouwen die dienen tot het kazerner van troepen en die het recht in artikel 1 niet willen gebruiken.

Artikel 7 : Deze wet komt in voege vanaf 1 januari 1874.

Gegeven te Ardenne de 22 juni 1873.

Voor de koning,

De minister van justitie

De minister van oorlog,

THIEBAULT.

T. de LANTSHEERE.

BIJLAGE 5. Stad Gent - Uittreksel uit het gemeentelijk verslag. Verslag van de overname van het kazerner der troepen door de staat.

Een besluit van de aangestelde verzameling van 8 en 10 juli 1791 toepasselijk op België na zijn vereniging met Frankrijk, legt het kazerner der troepen ten laste van de staat, last die tot dan door de gemeenten gedragen werd. Door dit besluit worden alle militaire gebouwen, zelfs deze door de stad opgericht, tot nationaal bezit verklaard. Deze wet wordt enkele jaren later veranderd.

Bij Keizerlijk Besluit van 23 april 1810 worden kazernen, hospitalen, bakkerijen, wachtlokalen en andere militaire gebouwen, in volle eigendom, aan de stad overgedragen met de last ze te onderhouden voor wat ze bestemd zijn. De regering behoudt het recht aan de stad de toelating te geven om de gebouwen een andere bestemming te geven met, in dit geval en op eigen kosten, de verplichting te voorzien in de onderbrenging van de troepen die in deze gebouwen waren gelogeed. In uitvoering van dit besluit worden volgende gebouwen aan de stad overgegeven :

1e : Het groot kwartier van de kavalerie of het "pesthuis".

2e : Het klein kwartier van de kavalerie, zoals het vorige gelegen in de Brusselse straat.

3e : Het groot en het klein kwartier van St-Pieters op de Kattenberg.

4e : Het militair hospitaal.

5e : Een gedeelte van de St-Pietersabdij naast de kerk.

6e : Het gebouw der Jesuiten (Volderstraat) gebruikt als beddemagazijn.

7e : De krijgsbakkerij in het oude St-Agneeete klooster.

8e : Het poedermagazijn op de St-Lievensboulevard (vest).

9e : Het wachtlokaal op de Kouter.

Ter gelegenheid van deze overgave maakt de burgemeester een voorbehoud met betrekking op de gebouwen van de oude St-Pietersabdij, welke de stad vroeger reeds verworven had krachtens de wet van 13 januari 1810, mits een jaarlijkse rente van 6.000 frank te betalen aan de "donation de legion d' honneur". De gemeentelijke administratie merkt met recht op dat

dit in het nadeel is van het recht op eigendom van de stad als men gedwongen afstand moet doen van deze gebouwen voor een militaire bestemming. Om dit bericht te vervolledigen moeten we er nog aan toevoegen dat, na de val van het Keizerrijk, de wet van 26 juni 1814 verandering bracht in de manier van kazernereren der troepen. Deze wet, samen met enkele andere voorschriften verplichtte de gemeente, de nodige lokalen tot het herbergen van troepen en paarden te leveren en ook te onderhouden.

Met uitzondering van de gebouwen der Jesuiten en deze van St-Agneete, die een andere bestemming krijgen, dit volgens op verschillende tijdstippen gemaakte overeenkomsten tussen de stad en de regering, heeft de militaire overheid tot op deze dag, gebruik gemaakt van deze gebouwen hierboven vermeld. Een uitzondering is gemaakt voor een gedeelte van het St-Pietersklooster dat de stad nog steeds gebruikt als werkplaats en kazerneringsdienst.

Bij dit alles heeft de stad nog verschillende gebouwen laten oprichten, zoals, stallen, rijhal, bakkerij enz. alsook grote verbeteringen aangebracht aan de bestaande kazernen, steeds in overeenkomst met de regering. De stad voorziet nog jaarlijks een budget van 20.000 frank voor het onderhoud van de militaire gebouwen, maar ontvangt langs de andere kant vier centiemmen per paard en per dag als vergoeding waarvan de som ongeveer 8.000 frank per jaar bedraagt. Nadat deze vergoeding is afgenomen, vallen alle voordelen van het verblijf van een garnizoen in de stad weg. De lasten van de kazernering vallen zwaar op de stad en de bezwaren zijn talrijk er wordt bij de staat aangedrongen zelf op te komen voor het logement der troepen die er zijn voor het algemeen nut en niet voor het belang van de stad alleen. De wet van 22 juni 1873 geeft gevolg aan deze bezwaren en geeft de gemeente de mogelijkheid zich te ontdoen van de verplichting tot kazernereren mits, aan de staat afstand te doen van alle gebouwen die door de staat gebruikt worden. Deze afstand behelst de volledige eigendom of het gebruik van de gebouwen, alles volgens oorsprong en verklaring uitgelegd in volgend artikel :

- A. De eigendom. 1e : van de gebouwen aan de staat toebehorend en afgestaan aan de stad voor militair gebruik.
2e : van de gebouwen opgericht door de stad in vervanging van oude lokalen door de staat afgestaan en vrijgemaakt van hun militaire bestemming.
3e : de meubelen en gebruiksvoorwerpen in deze gebouwen aanwezig en behorende bij de categorie voorzien bij hoofdstuk II van het reglement van 30 juni 1814.
- B. Het gebruik van de gebouwen bestemd voor militaire dienst zoals kazernen, stallen, rijhallen, magazijnen enz. die hen op een andere manier toebehoren, alsook het gebruik van de meubelen en benodigheden die in deze gebouwen aanwezig zijn.

Dit onderscheid is belangrijk, want men moet de mogelijkheid onder ogen zien dat enkele gebouwen ongeschikt worden voor de dienst, zodat de stad, eenvoudig en zonder moeilijkheden, in bezit komt van deze laatsten die enkel afgestaan waren aan de staat (artikel 3 van de wet).

De afstand, door de stad, behelst de verschillende gebouwen hierboven vermeld met uitzondering van het wachtlokaal op de Kouter, waarvan de overdracht niet gevraagd is. De afstand moet plaats hebben op documenten opgesteld door het departement van oorlog, volgens de aanduidingen in de wet voorgeschreven (artikel 1 en 4).

Tijdens de onderhandelingen met dit departement hebben zich ernstige meningsverschillen voorgedaan, speciaal over de kazernen op de Kattenberg en deze van St-Pieters. Voor de Kattenberg beweert de stad, in tegenstelling tot de regering, dat de pleinen van de kazerne en dit achter de blok der gehuwden niet mogen aanzien worden als deeluitmakend van de kazernen en dus niet mogen meetellen in de afstand van goederen. Bij de St-Pieterskazerne laat het college opmerken; 1e-dat de overgave niet mag worden gerekend op het gedeelte van het oude klooster ingenomen door de stad en ook niet op de doorgang naar de Schelde, achter de militaire bakkerij gelegen. 2e-dat aangezien de stad, volgens wet van 15 januari 1810 (en niet volgens het besluit van 23 april 1810 die zegt dat men de gebouwen gratis bekomen heeft) eigenaar geworden is van de gebouwen, de afstand in *leen* moet gebeuren en niet in volle eigendom. Deze laatste punten zijn lang besproken door de twee administraties. Na de onderhandelingen die bijna twee jaar duurden, doen de zaken zich nu zo voor dat de voorwaarden door de stad kunnen aanvaard worden. De twee pleinen op de Kattenberg worden niet gerekend bij de gebouwen, de stad heeft ze in eigendom en dit eigendomsrecht zal speciaal aangeduid worden in het P.V. van overgave. De twee pleinen en de wegen rond de kazernen 1 en 2 en het huis van de wapenmaker N° 3, in het geel gekleurd op het situatieplan, zijn dus niet begrepen in de overname van bovenvermelde gebouwen. Het is wel te verstaan dat er niets mag veranderd worden aan de staat der gebouwen zodanig dat het gebruik ervan verloren zou gaan. Als er in latere tijden een verandering of vergroting aan de gebouwen nodig is kan er vanzelfsprekend een deel van deze pleinen ingenomen worden. Ook als er een stuk moet gebruikt worden voor een betere toegang tot een dezer gebouwen, behoud de staat zich het recht toe dit volgens de noodzakelijkheid te doen.

Wat de kazerne St-Pieters betreft wordt de stad aanzien als de eigenaar en de overgave zal alleen geschieden voor gebruik, dit volgens artikel 1.B. van de wet, met uitzondering van de gebouwen en bijgebouwen die ze heeft laten optrekken volgens de overeenkomsten van 13 juli 1850 en 31 maart 1858, deze blijven staatseigendom (artikel 1.A.2°).

Deze overgave omvat het gedeelte van het oude klooster bezet door het magazijn en werkhuis van de stad alsook de achterkoer die uitgeeft op de

Schelde. Er zal wel een toegang voorzien worden naar het lokaal van de St-Antoniusvereniging. Deze toegang zal bestaan uit een doorgang langs de Schelde van 3 meter breedte, dit vanaf de ingangspoort van de schietstand tot aan de hoek van het kledingsmagazijn en door een gang van twee meter breedte door dit magazijn om te eindigen aan de Muinkbrug. Deze doorgang zal afgescheiden worden door een muur waarin een poort moet voorzien worden waardoor de militaire overheid steeds toegang kan hebben tot de Scheldekaai, dit voor eventuele transport over het water. Er moet ook aangestipt dat de militaire overheid, indien nodig, steeds toegang moet verlenen tot de kelders van de kerk waarvan de ingang zich in het klooster bevindt.

Het college maakt ook voorbehoud voor het poedermagazijn, nu gebruikt als depotmagazijn door het 1e regiment Jagers te Paard, die ze enkel wil afgeven in gebruik en niet in eigendom, maar bij gebrek aan genoeg bewijzen tot dit recht, heeft het geen zin daar langer op aan te dringen.

De overdracht van de St-Pieterskazerne verplicht de stad te voorzien in de vervanging van het magazijn en het werkhuis die zich in dit klooster bevinden. Het gebouw kan opgetrokken worden in de tuin palende aan het kazerneringsmagazijn op het St-Pietersplein. Deze werken zullen een uitgave veroorzaken van 10.000 of 15.000 frank, naargelang het opgetrokken wordt met of zonder verdieping.

De stad kan zich ook gesteld zien voor het probleem van het logeren van voorbijtrekkende troepen; de wet van 1873 spreekt niet over die militairen op mars, waarvan het logement ten laste van de inwoners valt. Gedurende jaren is de gemeente erin geslaagd de inwoners van deze last te ontslaan door de voorbijtrekkende militairen, in akkoord met het departement van oorlog, onder te brengen op de hoogste verdieping van de St-Pieterskazerne die niet gebruikt wordt voor de garnizoendienst. Het is te hopen dat deze gewoonte kan worden verder gebruikt; maar dit wordt enkel geduld en hangt volledig af van de goede wil van de militaire overheid.

De overdracht aan de staat van de kazernering brengt ook nog mee dat drie stadsaangestelden zonder werk vallen. Het college heeft contact opgenomen met het ministerie van oorlog met de vraag deze drie te behouden in hun functie, die ze steeds met volledige voldoening hebben uitgevoerd. Zonder zich te verplichten heeft het hoofd van dit departement geantwoord dat hij de drie in dienst wilde houden zolang hun staat overeenkwam met de gestelde voorwaarden voorzien in deze dienst.

De commissie voor betwistingen van kazernering en werken, samengekomen op 24 januari 1876 hebben, na dit verslag gehoord te hebben, besloten een gunstig advies te geven. Het scheen hen echter geraadzaam, bij de overgave ook deze van de citadel te betrekken, wiens kazernen ook dienen als logement van de troepen, dit om de stad te ontlasten van alle militaire gebouwen. Het college heeft zich dus opnieuw in verbinding gesteld met

het departement van oorlog en er op aangedrongen dat deze kwestie terzelfdertijd zou geregeld worden. Aangezien de stad de citadel als ereloon gekregen heeft volgens overeenkomst van 25 april 1870, zijn de gebouwen die dienen als kazerne en die behouden worden, gerangschikt in categorie B hierboven en mogen alleen in gebruik aan de staat worden overgedragen. Bij bericht van 27 maart 1876 heeft de minister van oorlog laten weten dat hij zinnens is de overname van de citadelkazerne te laten uitvoeren en dat hij van nu af, de werken voor onderhoud en herstelling zal laten uitvoeren op kosten van de staat. De overname zal geschieden vanzooaast de P.V.'s van in bezitstelling van de andere militaire gebouwen zullen zijn getekend. Er blijft enkel nog een ondergeschikt punt te behandelen. De "aubette" aan de Heuvelpoort valt niet onder de gebouwen afgestaan door de overeenkomst van 23 april 1870, de gemeentelijke administratie houdt er rekening mee dat de afstand is gedaan aan de stad volgens P.V. van 2 november 1824, onder voorwaarde twee kamers voor te behouden voor de militaire wacht aan de citadel, maar dat deze voorwaarde zal wegvallen bij het verdwijnen van het fort. Het departement van oorlog dat dit punt betwist is nochtans akkoord dat de stad dit wachtlokaal laat afbreken onder voorwaarde dat, in geval van noodzaak en bij de eerste aanvraag van dit departement, evenwaardige lokalen zullen voorzien worden. Deze voorwaarden zijn niet aanvaardbaar door de stad en het departement van oorlog zal daarvan op de hoogte gebracht worden.

Na beraadslaging is de kommissie unaniem akkoord, aan het college voor te stellen, samen met het departement van oorlog over te gaan tot de overgave en overname van alle militaire gebouwen, op basis van dit rapport.

Gedaan en besloten in de zitting van 24 januari en 4 april 1876.

Waren aanwezig op de eerste zitting;

Burgemeester : L. Vermandel.

President : Pickaert.

Schepenen : Andries, Dierman, Hulin.

Leden : De Bast, J. Suequier.

Waren aanwezig op de tweede zitting :

Burgemeester : L. Vermandel.

President : Pickaert.

Schepenen : Colson, Dierman, De Smet, Van Heuverswyn.

Leden : De Bast.

Verslaggever : L. Vermandel.

DE KAZERNE

Laat ons even zien wat de "Grote Larousse" zegt over de betekenis van het woord kazerne; "gebouw voor het logeren van soldaten. Bestond reeds in de oudheid, vervolgens verwaarloosd en terug in voege gekomen in de 17e eeuw op aandringen van de burgerbevolking. Het gebouw is onderverdeeld in kleinere lokalen om de eenheden te scheiden en heeft veel trappen om de verzamelingen te vergemakkelijken. In het kompleks "kwartier" genoemd, bevinden zich ook de bijgebouwen zoals magazijnen, smidse, stallen enz. In de forten en citadellen wonen de soldaten in "kazematten" meestal vochtige en donkere plaatsen".

Volgens Darmesteter (1) in "La vie des mots étudiée dans leur signification" is de herkomst van het woord "kazerne" ongewis. Volgens hem komt het misschien uit het latijn "Quarterna" afgeleid van "Quartuor" of vier, met de betekenis van logement voor vier personen.

Anderen menen het woord terug te vinden in het Italiaans "Caserne" of "Caserma" een afleiding van "Cassa" of huis. Hoe het ook zij, de miljoenen soldaten die enkele jeugdijaren in de, meestal sombere, gebouwen hebben doorgebracht maakten zich over de benaming zeker geen zorgen. Zoals we verder zullen zien hadden ze andere problemen.

Kazernen bestonden reeds bij de Grieken en de Romeinen. In onze streken ging het gebruik ervan verloren sinds de machtsovername door de Franken.

In de middeleeuwen bestonden er alleen soldatenonderkomens op de borstweringen van kastelen of in de nabijheid van de poortgebouwen in de verdedigingsmuren rond de steden en dit alleen voor wachtgebouwen. In het Gravensteen te Gent vond de wacht beschutting in de twee zalen op het einde van de overdekte ingang.

Voor de rest werden de krijgslieden ondergebracht in leegstaande en openbare gebouwen in de stad (2) zoals; de lokalen van de vier hoofdgilden, het gevang, het pesthuis, de kapel van de wevers in de Korte dagsteeg, deze van de kleermakers in de St-Margrietstraat, de bedehuizen van St-Elooi, St-Pharaïlde, St-Jan in d' olie, St-Quetin en St-Pieter, in de hospitalen Hebberecht in de Kortrijksestraat en St-Jacob aan de Van Crombrugghestraat en in nog verschillende andere plaatsen.

In tijden van oorlog moest de burgerbevolking opdraaien voor het logeren en voeden van de troepen die geen plaats vonden in voornoemde gebouwen. Men kon aan deze verplichting ontsnappen door een fikse afkoopsom aan de stad te betalen. Dit systeem bracht mee dat, zoals altijd de minst be-deelden de ganse last hadden te dragen. (3)

De eerste die zich over het lot van de soldaat bekommerde was Lodewijk de XIV. Eigenlijk alleen om de discipline te bevorderen gaf hij de gemeenten bevel gebouwen op of in te richten om er militairen in te logeren.

Voor de krijgslieden was dit de doodsteek. Hadden ze tot nu toe, bij hun onvrijwillige gastheren, nog een beetje comfort genoten, in die kazernen was dit volledig gedaan. De lokalen die men hen ter beschikking stelde waren zeker geen luxe-hotels. Meestal vochtig en niet onderhouden, open voor weer en wind en gespeend van iedere verwarming waren ze slechter dan beestestallen. Neem daarbij dat de soldaat slecht gekleed en gevoed werd en men kan zich indenken dat hij leefde als een dier.

De slaapruinten waren tevens keuken, eetzaal, ziekenkamer, woonplaats enz. De houten brits, voorzover ze niet was opgestookt in een koude vriesnacht, was gevuld met enkele handvullen stro en diende ook als bank of tafel.

Tot aan de Franse revolutie werd met drie man in één bed geslapen. Als men bijtekende verkreeg men de gunst een brits te beslapen voor... twee man! Niet te verwonderen dat het ongedierte welig tierde en zich te goed deed aan de bedgenoten.

Vermits er toen nog geen waterafvoer bestond kan men zich voorstellen welke walgelijke toestanden er in zekere afgelegen delen van het kwartier bestonden. Nog een geluk dat de stalmeest en de inhoud van de beertonnen mochten verkocht worden in het voordeel van de plaatskommandant. Deze zag er natuurlijk nauwlettend op toe dat zijn bronnen van inkomst niet werden verspild. Er stonden zware straffen op het doen van het gevoeg op andere plaatsen dan in de fameuze tonnen.

De staat deelde om de vier dagen het "kommiesbrood" uit. Dit baksel uit rogge of gerst was wel voedzaam maar lag zeer zwaar op de maag. De keuken werd verzorgd per afdeling. De korporaal deed de inkopen waarvoor hij de ganse soldij gebruikte. Ieder soldaat op beurt kookte de soep. Dit meestal onsmakelijke brouwsel lepelde de ganse troep uit één aarden of houten schotel. Aangezien de ganse soldij voor het voedsel werd gebruikt bleef er geen drinkgeld over; diefstal kwam dan ook veelvuldig voor.

Taine beschreef het soldatenleven van rond de Franse revolutie als volgt; "Het leger was een kunstmatige etterbuil, waarlangs het maatschappelijk lichaam zijn kwade vochten, zijn verhit of bedorven bloed spuide". (4)

Om die "etterbuil" in bedwang te houden werden strenge strafmaatregelen toegepast. Diefstal bestrafte men door de galg of in minder zware gevallen met verminking. Op slapen tijdens of verlaten van de wacht stond steeds de doodstraf. Op heiligschennis wachtte de dood op de brandstapel. Bij godslastering doorboorde men de tong met gloeiend ijzer. Opstand of zelfs een dreigend gebaar tegenover een overste was grond genoeg voor het afhakken van een hand. Lichtere straffen waren; het afsnijden van neus of oren, het roedelopen of brandmerken. (5) Opsluiting gebeurde in de stedelijke gevangenis tussen het gewone geboefte.

De ziekenverzorging was al even deerniswekkend. De militaire ziekenhuizen waren overgelaten aan aannemers die alleen hun eigen profijt zagen.

De beheerders van deze huizen moesten eerst zorgen voor de belangen van de aannemers in het nadeel van de patiënten. Alleen de ernstige zieken konden beschikken over een bed dat ze moesten delen met een of twee andere sukkelaars. De soldaten lagen dan ook liever op hun armzalige kazernebrits te beven van de koorts dan zich te laten opnemen in deze oorden van verderf.

Door de revolutie in Frankrijk kwam er verandering in het systeem. In 1789 kwamen daar o.a., de hospitalen onder militair beheer en werden de lijfstraffen afgeschaft. Toen ons land enkele jaren later bij Frankrijk werd ingelijfd, profiteerden ook onze jongens van de verbetering.

Na de val van het Keizerrijk, richtte men een nationaal Belgisch-Nederlands leger op. Het besluit van 26 juni 1814 regelde, voor de eerste maal, de kazernering der troepen. Reeds op 30 juni verscheen een "reglement op de kazernering". (6) Het beheer bleef nog steeds ten laste van de gemeenten. De kazernegebouwen moesten zoveel mogelijk (een zeer rekbaar begrip) op droog terrein worden gebouwd. De zolders mochten niet worden bewoond. De bedden, in detail beschreven, bleven uit hout en dienden nog steeds voor twee personen. De strozakken moesten worden gevuld met 30 pond (14,67 kgr) droog tarwe of roggestro dat tweemaal per jaar moest vervangen worden. Er waren zelfs beddelakens voorzien die in de winter iedere maand en in de zomer om de twintig dagen dienden ververst.

Het reglement voorzag ook afzonderlijke lokalen voor het opsluiten van gestraften, voor onderricht, voor licht gekwetsten en licht besmettelijke zieken. Schurftlijders, door gebrek aan hygiëne een veel voorkomende plaag, werden samengebracht in een gebouw dienende voor alle eenheden van het garnizoen.

De sanitaire voorzieningen werden in de onderrichtingen zeer sumier aangehaald. Artikel 53 voorzag, terug in zover het mogelijk was, buiten de gebouwen een serie houten bakken die moesten dienen als waterplaatsen. In artikel 54 moesten de "lieux d'aisance" in de grootste zuiverheid worden gehouden, overtreders zouden zwaar worden gestraft. Hiermede was het tonnenprobleem, voor de opstellers opgelost. Met de wasplaats hand men in het geheel geen zorgen, die was steeds groot genoeg; de pomp op de binnenplaats.

Ook onder de Hollanders heerste nog een harde tucht. Het terug ingevoerde slaan met de stok of met het platte van de sabel gebeurde frekwent. Zwaardere overtredingen bestrafte men met de "kruiwagen". De delinquent moest dan, soms gedurende maanden, een zwaarbeladen kruiwagen meeslepen waaraan hij was vastgeklonken. Voor de onverbeterlijken bestond de "strafcompagnie" waar men alle menselijke waarde verloor.

Behalve het feit dat de stokslagen werden afgeschaft veranderde er na de Belgische revolutie van 1830 niet veel. Zie wat Louis Leconte, eminent geschiedschrijver, over die periode weet te vertellen (7); "In deze armoedige

woningen, oude krotten of afgewezen gebouwen, waarmee men zich in vele steden moest behelpen, heerste nog een zeer strenge tucht, waarvan men aannam dat ze slechts door straffen kon behouden blijven. Tijdens de oefenperiodes werden de rekruten dan ook behandeld op een wijze die ons thans tegen de borst stuit. Het was de treurige tijd waarin de persoonlijke dienstplicht nog niet bestond en waar iedereen, die zich kon vrijkopen in zijn plaats een arme drommel zond, die zich verkocht voor een paar honderd frank, daartoe gedreven door ellende. Andere tijden, andere zeden; wat ons thans als buitengewoon, ongehoord en onmogelijk voorkomt, zelfs onze verontwaardiging zou opwekken, was niet meer dan normaal in een tijd toen de korpsoversten het bevel voerden over een kudde ongeletterden, alle moeite hadden om, zoals we in oude regimentsrapporten kunnen lezen, hen te beletten zich met urine te wassen om zich tegen oogkwalen te beschermen”.

In 1850 nam het leger de ijzeren eenpersoonsbedden in gebruik wat een pluspunt was in de strijd tegen het ongedierte. Op 22 juni 1873 verscheen het Koninklijk Besluit waarbij het Ministerie van Oorlog, beheer en onderhoud van alle militaire gebouwen op zich nam. Ondertussen waren in België reeds enkele moderne kazernes gebouwd. Het “Klein Kasteeltje” te Brussel, klaar in 1852 beschouwde men in die tijd als een militair paradijs. Verschillende officieren uit vreemde naties kwamen dit kwartier bezoeken en prezen de moderne aanpak (wat diegenen die er hun “drie dagen hebben gedaan” er ook mogen van denken). Gent moest nog wachten tot begin negentienhonderd om te kunnen bogen op een nieuwe kazerne. Eerst in september 1907 kwam het 2e Linie de gloednieuwe gebouwen op de Kattenberg bezetten.

Bij het afschaffen van de loting moest één zoon per familie, rijk of arm in het leger dienen. Het gevolg was dat nu ook de vooraanstaanden in het land op betere militaire behuizing aandrongen.

Na de eerste wereldoorlog bouwde het leger overal nieuwe kwartieren, die men nu alweer als antiquiteit aanziet. Ze werden langzamerhand aan de moderne tijd aangepast of verkocht. Nieuwe verblijven, zoals in Evere of Peutie kwamen de oude vervangen. De huidige soldaten komen niets meer te kort... behalve de vrijheid in doen en laten.

BIBLIOGRAFIE - NOTEN

- (1) Darmesteter Arsène; Frans philoloog, geboren te Château-Salins in 1846, gestorven te Parijs in 1888. Schreef verscheidene werken over de Franse taal. Samen met Hatzfeld stelde hij een dictionnaire samen die maar verscheen na zijn dood.
- (2) Resolutieboek van de schepenen van de Keure f. 169 van 19 maart 1678 “Ten voornemden daghe zijn by last van het College ghecompareert de dekens van alle de ghebeurten binnen dese stadt, an de welcke te kunnen ghegeven ende gheordon-

neert is dat sy rondhier ende Maendaghe int vergaederen van den College by gheschrift sullen overbrynghen alle de huysen, die in de zelve hunne ghebeurte idel (vrij) syn ende deghene idel staen te worden, omme by de stadt dezelve te kueren tot het logieren van de militaire op pyne dat de ghone in faute blyvende sullen verbeuren eene boete van vier ponden grooten; ende dat de presente dekens an de absente van deze resolutie sullen inkennen doen”.

- (3) Men moet de “Beroerlijke Tijden” van Marc van Vaernewyck lezen om zich een gedacht te kunnen vormen van de buitensporigheden door de Spaanse troepen bedreven.
- (4) Taine Hippolyte-Adolphe; Frans filosoof en historicus, geboren te Vouziers 1828, overleden te Parijs 1893. De uitspraak komt voor in zijn boek “Origines de la France contemporaine”.
- (5) Roedelopen; deze straf werd toegediend door medesoldaten die, gewapend met stokken en riemen, op een dubbele rij hadden plaats genomen, waartussen de gestrafte op gewone pas, aangegeven door de trommelaar, moest marcheren.
- (6) Bemelmans : Recueil Administratif, tome II, section III, N° 94 et 95;
- page 152; Arrêté sur le casernement.
- page 154; Règlement sur le casernement des troupes de l' Etat.
- (7) L. Leconte : Beknopte geschiedenis van de kazerne. In : Leger en Natie N°3, 1951.

Roger VAN AERDE

OPROEP AAN ONZE LEZERS

Om te kunnen voldoen aan de talrijke vragen naar oude nummers van ons tijdschrift “Ghendtsche Tydinghen”, doen wij beroep op uw medewerking om afstand te doen van nummers of jaargangen die niet meer worden gebruikt.

Een overeen te komen vergoeding voor deze vriendendienst kan desnoods overwogen worden.

De inlevering gebeurt op het Documentatiecentrum (Convent Engelbertus, Groot Begijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg), alle zondagen van 10 tot 12 u.

Het D.C. is gesloten op feestdagen en in de maanden juli en augustus.

Wij danken u vooraf voor uw geste.

De bibliothecaresse,
Mevr. Van Geluwe-Eggermont A.